

Rapportage

Onderzoek naar innovatieve gastouderopvang

Opdrachtgever:

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Opdrachtnemer:

Onderzoek- en Adviesbureau Vyvoj

Opsteller rapport:

Drs. Martine Dijk (Vyvoj)

Met medewerking van:

Dr. Anja Knuver (Advies en begeleidingscentrum Groningen (ABCG) namens MO2

Drs. Maria Jongsma (Vyvoj)

Datum:

mei 2007

Inhoudsopgave

1	Inleiding en leeswijzer	3
2	Samenvatting	4
3	Achtergronden innovatieve gastouderopvang	9
3.1	Aanleiding tot onderzoek.....	9
3.2	Kwaliteitscriteria voor innovatieve gastouderopvang	10
4	Onderzoeksopzet	12
4.1	Onderzoeksvragen	12
4.2	Gegevensverzameling	13
4.2.1	Operationalisatie van de onderzoeksvragen: instrumentontwikkeling.....	13
	Onderzoeksgroep	14
4.2.2	Methode van analyse.....	16
5	Resultaten	17
5.1	Ontwikkeling van innovatieve opvang.....	17
5.1.1	Feitelijk aanbod gastouderopvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen	17
5.1.2	Spreiding innovatieve gastouderopvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen	18
5.1.3	Feitelijk gebruik van innovatieve gastouderopvang met maximaal 6 niet eigen kinderen.....	19
5.1.4	Opvang op het woonadres maar niet in de gezinssituatie	19
5.1.5	Typering van de innovatieve gastouders	20
5.1.6	Uurtarief	22
5.2	Kwaliteitseisen die aanbieders en afnemers stellen	22
5.2.1	Leeftijdsbeleid	23
5.2.2	Achterwacht	24
5.2.3	Eisen aan de opvangruimte	25
5.2.4	Kwaliteit gastouders.....	26
5.2.5	Ouders informeren	27
5.2.6	Toezicht op de veiligheid en gezondheid.....	28
5.2.7	Pedagogisch beleidsplan	29
5.3	Oordeel van ouders.....	29
6	Conclusies	30
	Bijlagen	31
	Bijlage 1: Leden begeleidingscommissie	32
	Bijlage 2: Vragenlijst interview gastouderbureaus	33
	Bijlage 3: Vragenlijst interview gastouders	41
	Bijlage 4: Vragenlijst interview vraagouders.....	46
	Bijlage 5: Resultaten paneldiscussies	50

1 Inleiding en leeswijzer

In dit onderzoek wordt verslag gedaan van een onderzoek naar innovatieve gastouderopvang. Sinds de nieuwe Wet kinderopvang die op 1 januari 2005 is ingevoerd is er de mogelijkheid om te experimenteren met nieuwe vormen van kinderopvang. Sinds april 2005 wordt er met twee vormen geëxperimenteerd. De eerste vorm is gastouderopvang waarbij maximaal zes (niet eigen) kinderen worden opgevangen in plaats van maximaal vier kinderen. Daarnaast is er de mogelijkheid om de kinderen elders op het woonadres op te vangen dan in de gezinssituatie, zoals een aan het huis gebouwde serre of een voor de opvang verbouwde garage.

In dit rapport staan twee vragen centraal namelijk “hoe heeft de innovatieve opvang zich sinds april 2005 ontwikkeld” en “hoe hebben de aanbieders van innovatieve kinderopvang het begrip verantwoorde gastouderopvang geoperationaliseerd”.

Het kwantitatief onderzoek bestond uit telefonische interviews met gastouderbureaus, gastouders en vraagouders aangevuld met gegevens die zijn verkregen uit de registers van gemeentes.

Daaropvolgend zijn paneldiscussies gehouden op drie locaties in Nederland (kwalitatief onderzoek). Tijdens deze discussies is dieper ingegaan op de vraag hoe de kwaliteitseisen op dit moment zijn geoperationaliseerd. Ook zijn de wensen die betrokken partijen hebben ten aanzien van de kwaliteitsborging van innovatie gastouderopvang besproken. De paneldiscussies zijn gehouden met gastouderbureaus, gastouders, vraagouders en vertegenwoordigers van de regionale GGD.

Het rapport is als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 2 wordt een samenvatting gegeven van het rapport. Hoofdstuk 3 beschrijft de achtergronden van innovatieve gastouderopvang en schetst het kader van dit onderzoek.

In hoofdstuk 4 wordt de onderzoeksopzet besproken en de wijze van gegevensverzameling nader toegelicht. In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksresultaten beschreven. In het laatste hoofdstuk worden de conclusies beschreven.

In de bijlage zijn de resultaten van panelgesprekken opgenomen.

De begeleidingscommissie van het onderzoek is samengesteld uit vertegenwoordigers van de MOgroep, de Branchevereniging, BOinK, GGD Nederland en de VNG. Een lijst van deelnemers is terug te vinden in de bijlage 1.

2 Samenvatting

Aanleiding

Met ingang van de Wet kinderopvang in januari 2005 is het mogelijk om te experimenteren met vormen van kinderopvang. Sinds april van dat jaar wordt er met twee vormen van gastouderopvang geëxperimenteerd te weten: gastouderopvang waarbij niet vier maar zes kinderen maximaal worden opgevangen en opvang die niet plaatsvindt in de gezinssituatie maar wel op het woonadres van de gastouder. Het ministerie van OCW evalueert de innovatieve gastouderopvang uiterlijk in oktober 2008 en neemt een standpunt in over de voortzetting van deze regeling. In de aanloop naar de evaluatie van innovatieve gastouderopvang heeft het ministerie een onderzoek laten uitvoeren naar de stand van zaken omtrent deze vorm van gastouderopvang.

Doel van het onderzoek

De onderzoeksvraag bij dit onderzoek is tweeledig:

1. Hoe heeft de innovatieve kinderopvang zich sinds april 2005 ontwikkeld?
2. Hoe hebben de aanbieders van innovatieve kinderopvang het begrip verantwoorde gastouderopvang geoperationaliseerd?

Interviews en paneldiscussie

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen zijn een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek uitgevoerd.

De gegevens van het kwantitatieve deel van het onderzoek zijn verkregen middels interviews met gastouderbureaus, gastouders en vraagouders. In totaal zijn 54 gastouderbureaus, 85 gastouders en 23 vraagouders geïnterviewd.

Hierop volgend zijn voor het kwalitatieve onderzoek een drietal paneldiscussies gehouden op verschillende plaatsen in Nederland (Leusden, Den Bosch en Groningen). Bij deze paneldiscussies waren vertegenwoordigers van gastouderbureaus, gastouders en vraagouders aanwezig alsmede vertegenwoordigers van de regionale GGD. Tijdens de discussiepanels is gesproken over de kwaliteitscriteria voor innovatieve gastouderopvang.

Samenvatting van de resultaten

Feitelijk gebruik

De eerste hoofdvraag van dit onderzoek is hoe de innovatieve gastouderopvang zich heeft ontwikkeld vanaf april 2005.

Momenteel is er van 57 bureaus bekend dat ze innovatieve gastouderopvang met maximaal zes (niet eigen) kinderen bieden. In totaal gaat het hierbij om 397 gastouders. Dit is 7% van het totale aantal gastouders dat is aangesloten bij deze bureaus. In provincies met een lage urbanisatiegraad komt deze vorm van opvang relatief meer voor.

Er zijn drie bureaus die volledig innovatief zijn. Hier mogen dus alle gastouders maximaal zes (niet eigen) kinderen opvangen. Overigens is het zo dat er niet op alle dagen van de week zes kinderen worden opgevangen. Het komt vaak voor dat de gastouder minder kinderen opvangt of alleen tijdens de naschoolse uurtjes meer dan vier (niet eigen) kinderen opvangt.

Van opvang waarbij kinderen niet in de gezinssituatie maar elders op het woonadres van de gastouder worden opgevangen, bestaat een minder duidelijk beeld. Deze vorm van opvang wordt niet apart vermeld in de registers van de gemeentes waardoor alleen de bureaus zijn geïnterviewd die ook opvang met zes (niet eigen) kinderen bieden. Van deze 54 bureaus zijn er 19 die ook opvang op een andere plaats op het woonadres bieden. Het gaat hierbij veelal om opvang in een verbouwde garage, een speciaal voor de opvang gebouwde ruimte of een aparte verdieping in het huis.

Uit de interviews kwam naar voren dat de meeste gastouders een sterk gevoel van ondernemerschap hebben. Zowel de gastouders als de gastouderbureaus geven dit aan. De meeste gastouders hebben een eigen naam voor de opvang (68%), hebben hun huis volledig ingericht voor de opvang (73%), staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel (73%) en doen (gedeeltelijk) hun eigen acquisitie (72%). Verder staan innovatieve gastouders veel vaker ingeschreven als franchisenemer of als zelfstandig ondernemerschap dan reguliere gastouders. Deze vormen vereisen een sterker gevoel van ondernemerschap. De reguliere gastouders schrijven zich veelal in als freelancer.

Kwaliteitseisen

De tweede onderzoeksvraag betreft de kwaliteitsopvattingen die gastouderbureaus hanteren ten aanzien van de innovatieve gastouderopvang. Van een aantal onderwerpen is middels de interviews bekeken hoe de aanbieders van innovatieve gastouderopvang hiermee omgaan en of ze extra eisen stellen. Deze onderwerpen zijn ook onderwerp van discussie geweest tijdens de paneldiscussies.

Het leeftijdsbeleid

In het Convenant kwaliteit kinderopvang worden geen eisen gesteld aan het maximum aantal kinderen dat een gastouder mag opvangen van een bepaalde leeftijd. Veel gastouderbureaus hanteren echter wel leeftijdsgrenzen. Ze stellen een maximum aan het aantal baby's en een maximum aan het aantal kinderen tussen de 0-4 jaar. Daarnaast tellen sommige bureaus eigen kinderen van de gastouder mee.

Ongeveer de helft van de bureaus geeft aan dat ze een maximum stelt aan het aantal baby's dat gelijktijdig opgevangen wordt door een gastouder. Veelal wordt een maximum van twee baby's genoemd. In de paneldiscussies kwam deze eis ook naar voren. Hier werd als argument aangedragen dat in geval van calamiteit een gastouder snel moet weg kunnen komen. Daarnaast kost de verzorging van een baby dermate veel tijd dat er te weinig tijd overblijft voor de andere kinderen.

In de praktijk blijkt ook dat er weinig gastouders zijn die meer dan 2 baby's opvangen (drie van de 85 gastouders). Uit de paneldiscussies blijkt dat gastouders die wel meer dan twee baby's opvangen vaak een stagiaire, een partner of familielid hebben die helpt bij de opvang.

Verder vinden elf gastouderbureaus dat er niet meer dan vier kinderen beneden de vier jaar opgevangen mogen worden. Dit past bij de praktijk van de opvang. 90% van de innovatieve gastouders vangt ook schoolgaande kinderen op.

Ook tijdens de panelgesprekken bleken er een aantal gastouderbureaus te zijn die de eigen kinderen meetellen. Eén bureau hanteert hiervoor een leeftijdsgrens van tien jaar terwijl twee andere bureaus een leeftijdsgrens van vier jaar hanteren. Overigens heeft slechts een klein percentage van de innovatieve gastouders eigen kinderen tussen de 0 en 4 jaar. In totaal hebben er 35 gastouders (van de 85) eigen kinderen tussen de 0 en 12 jaar. Van deze groep hebben negen gastouders kinderen tussen de 0-4 jaar en 33 hebben (ook) kinderen tussen de 4 en 12 jaar.

Achterwacht

In het convenant staat dat een innovatieve gastouder een achterwacht moet hebben geregeld die in geval van calamiteit beschikbaar is. 87% van de geïnterviewde gastouderbureaus geeft aan dat ze een achterwacht hebben geregeld. De manier waarop deze functie is geregeld verschilt per bureau. Zo zijn er gastouderbureaus die het geheel aan de gastouder overlaten hoe ze de achterwacht regelen, maar er zijn ook gastouderbureaus die strenge eisen stellen aan de achterwachtfunctie. Aan de gastouders is tevens gevraagd of en hoe de achterwacht geregeld is. 98% van de gastouders zegt een achterwacht te hebben. In veel gevallen is de buurvrouw, partner of een familielid achterwacht. De vraag is echter of de buurvrouw daadwerkelijk beschikbaar in geval van calamiteit. Daarom zou het functioneel kunnen zijn om de werking van de achterwacht te controleren tijdens bijvoorbeeld een risico-inventarisatie. Slechts 15% van de gastouderbureaus controleert het functioneren van de achterwacht in de praktijk.

In de panels onderschreef men het belang van de achterwacht maar ook hier stelden de deelnemers geen aanvullende regels.

Eisen aan de opvangruimte

In het convenant worden geen harde criteria gesteld aan vloeroppervlakte in de woning van de innovatieve gastouders. Aan de omvang van de binnenruimte stelt 65% van de gastouderbureaus aanvullende eisen en aan de buitenruimte stelt 54% aanvullende eisen. De bureaus geven aan dat deze ruimtes groter moeten zijn. Het grootste deel van de bureaus hanteert hiervoor geen harde criteria. Drie bureaus hebben aangegeven de criteria die gelden voor de kindercentra te hanteren. Van de gastouders en vraagouders vindt slechts 28% dat aan de woning van de innovatieve gastouder extra eisen gesteld dienen te worden.

Kwaliteit van de gastouders

In het convenant staat dat gastouderbureaus criteria moeten formuleren voor de kwaliteit van de gastouders. Deze criteria moeten bij vraagouders bekend zijn. De vraag tijdens de interviews was of de gastouderbureaus extra eisen stellen aan de innovatieve gastouder.

Driekwart van de gastouderbureaus stelt extra eisen aan innovatieve gastouders. Het gaat hierbij zowel om ervaring en/of opleiding van de gastouders als om persoonlijke vaardigheden en capaciteiten. De bemiddelaar beoordeelt of een gastouder geschikt is om met maximaal 6 kinderen te kunnen werken. Over het algemeen geldt dat er aan de opleiding geen specifieke eisen worden gesteld. De ervaring van de gastouder wordt wel belangrijk geacht. Verder vindt 74% van de 54 bureaus dat een innovatieve gastouder over een aantal specifieke vaardigheden en capaciteiten moet voldoen die niet of in mindere mate gelden voor de reguliere gastouders. Het gaat hierbij om: goede sociale vaardigheden, goede planning, stressbestendig, ondernemend, zelfstandig, representatief, organisatievermogen, verantwoordelijkheidsgevoel, stabiel, rustig.

Twee bureaus hebben tijdens de interviews aangegeven dat ze een objectief meetinstrument hanteren om te beoordelen of de innovatieve gastouder voldoet aan de criteria.

In de paneldiscussies wordt het belang van een dergelijk meetinstrument onderschreven. Men vindt het belangrijk dat de eisen aan een innovatieve gastouder meetbaar worden vastgelegd bijvoorbeeld door een competentieprofiel of andersoortige checklist.

Verder werden in de paneldiscussies soortgelijke capaciteiten en vaardigheden genoemd als in de interviews. Men vond ervaring essentieel voor een innovatieve gastouder. Geen van de deelnemers liet een gastouder zonder ervaring in één keer zes kinderen kan opvangen. Ook de gastouders zelf vonden dit niet verantwoord. Er moet een oplopende lijn in zitten. Als gastouder ben je helemaal alleen verantwoordelijk voor een groep kinderen. Deze verantwoordelijkheid is volgens de deelnemers van de panels groter als bij een kinderdagverblijf waar de verantwoordelijkheid meer verdeeld wordt.

Toezicht op gezondheid en veiligheid

Naast het toezicht door het gastouderbureau controleert de GGD jaarlijks de gastouderbureaus. De inspectie van de GGD verschilt van de reguliere gastouderopvang doordat gekeken worden of het pedagogisch beleidsplan is aangepast en of er een achterwacht is geregeld. 72% van de gastouderbureaus zegt het pedagogisch beleidsplan te hebben aangepast en zoals eerder gezegd zegt 87% van de gastouderbureaus de achterwacht te hebben geregeld.

Ten aanzien van veiligheid en gezondheid kan verder vermeld worden dat in twee panels de wens is geuit dat innovatieve gastouders minimaal kinder EHBO hebben gevolgd. Deze eis wordt door sommige gastouderbureaus gesteld en soms maakt dit onderdeel uit van een opleiding die aan gastouders wordt geboden.

Oordeel van ouders

Ten slotte is aan de geïnterviewde vraagouders gevraagd of ze tevreden zijn over deze vorm van opvang. Alle vraagouders die geïnterviewd zijn, zijn tevreden.

Alle respondenten van de interviews zeggen dat de ouders geïnformeerd zijn over het feit dat er maximaal zes kinderen aanwezig zijn bij de gastouder. Van de vraagouders zegt overigens 48% dat het hun niet bekend is dat in de reguliere gastouderopvang maximaal 4 (niet eigen) kinderen opgevangen mogen worden. Een groot aantal van de ondervraagde ouders is dus niet bekend met de uitzonderingspositie van de gastouder waar hun kind wordt opgevangen.

3 Achtergronden innovatieve gastouderopvang

Dit hoofdstuk bespreekt allereerst de achtergrond van dit onderzoek. Er wordt kort toegelicht wat innovatieve gastouderopvang is, het kader waarbinnen dit onderzoek is uitgevoerd en welke kwaliteitseisen gesteld worden aan (innovatieve) gastouderopvang.

De Wet kinderopvang regelt de financiering van de kinderopvang en waarborgt de kwaliteit. Uitgangspunt is dat drie partijen meebetalen: ouders, overheid en werkgevers. De wet onderscheidt twee hoofdvormen van opvang, namelijk opvang in een geregistreerd kinderdagcentrum en gastouderopvang. De Wet kinderopvang biedt verder via artikel 87 de mogelijkheid tot het aanwijzen van innovatieve vormen van kinderopvang. In de Nota van Toelichting bij het Tijdelijk besluit innovatieve kinderopvang (documentnummer BWBR0018054, gepubliceerd in Staatsblad 2005, 119) worden regels omtrent innovatieve gastouderopvang vastgelegd. Er is middels dit Tijdelijk besluit sinds april 2005 de ruimte om te experimenteren met twee vormen van gastouderopvang te weten:

1. Gastouderopvang met maximaal zes niet-eigen kinderen (in plaats van maximaal vier).
En/of
2. Gastouderopvang op het woonadres van de ouder of gastouder. In de Wet Kinderopvang staat dat de opvang plaats moet vinden in de gezinssituatie in de woning waar de gastouder zijn hoofdverblijf heeft. Met deze bepaling wil de regering het mogelijk maken dat gastouderopvang ook georganiseerd kan worden in bijvoorbeeld een aan het huis gebouwde serre, een voor de opvang verbouwde garage of een huisje in de tuin die niet voor de gezinssituatie wordt gebruikt. Er kan maar één gastouder actief zijn op een woonadres. Zodra er ruimte, anders dan op het woonadres van gast- of vraagouder gekocht of gehuurd wordt ten behoeve van de opvang, is er sprake van opvang in een kindercentra.

3.1 Aanleiding tot onderzoek

In het Tijdelijk besluit is vastgelegd dat het experiment ten hoogste vier jaar duurt met een maximum verlenging van ten hoogste twee jaar. Een half jaar voor de afloop van de periode van vier jaar wordt het experiment geëvalueerd door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Bij deze evaluatie staat de vraag centraal of bij innovatieve gastouderopvang op een zelfde niveau uitvoering gegeven wordt aan artikel 49, lid 2 van de Wet kinderopvang als bij de reguliere gastouderopvang.

Ter voorbereiding op de evaluatie innovatieve kinderopvang in 2008 wil het ministerie van OCW zich een beeld vormen van innovatieve gastouderopvang na twee jaar. Hiervoor is Vyvoj gevraagd een beschrijvend onderzoek uit te voeren over de stand van zaken van de innovatieve kinderopvang, zoals omschreven in het Tijdelijk besluit innovatieve kinderopvang. Het onderzoek is enerzijds bedoeld om een beeld te verkrijgen van de ontwikkeling van innovatieve opvang op dit moment. Anderzijds is het

bedoeld om te zien hoe het begrip “verantwoorde opvang” ten aanzien van de innovatieve opvang is geoperationaliseerd door de gastouderbureaus. Verder wil het ministerie een beeld krijgen van de tevredenheid van vraagouders.

3.2 Kwaliteitscriteria voor innovatieve gastouderopvang

De Wet kinderopvang stelt een aantal basiseisen aan gastouderopvang, zoals het hebben van een verklaring van goed gedrag. De nadere invulling van de kwaliteitseisen van de opvang van kinderen laat de overheid over aan de veldpartijen.

Deze veldpartijen (MOgroep, de Branchevereniging ondernemers in de kinderopvang, BOinK) hebben deze aspecten gezamenlijk uitgewerkt in een Convenant kwaliteit kinderopvang (2004) met kwaliteitseisen voor de kinderopvang in Nederland. In dit convenant staan regels omtrent de kinderopvang, de gastouderopvang alsmede aanvullende regels voor innovatieve gastouderopvang en kleinschalige kinderdagverblijven. De minister van OCW heeft deze kwaliteitseisen één op één overgenomen in beleidsregels Het convenant is in december 2006 vernieuwd. Het vernieuwde convenant is uitgangspunt bij deze rapportage.

In deze paragraaf staat beschreven welke kwaliteitscriteria op dit moment gelden voor de gastouderopvang en welke aanvullende regels er gesteld worden voor innovatieve gastouderopvang. (Besluit innovatieve kinderopvang, 2005; Convenant, kwaliteit kinderopvang, 2006). Indien relevant zijn de regels voor de kindercentra beschreven.

Leeftijdsbeleid

Het convenant (2006) stelt dat het pedagogisch beleid van het gastouderbureau duidelijkheid moet geven omtrent het leeftijdsbeleid, zodat ouders weten hoeveel kinderen in welke leeftijd bij de gastouder maximaal worden opgevangen. Bij het leeftijdsbeleid moeten de eigen kinderen van de gastouder betrokken worden. Voor de kindercentra gelden wel duidelijke regels.

Achterwacht

In het convenant is één aanvullende regel afgesproken voor de innovatieve gastouderopvang die niet geldt voor reguliere gastouderopvang. Dit betreft de regeling van een achterwacht. Een achterwacht is een volwassene die ingezet kan worden bij een calamiteit. Een achterwacht moet beschikbaar zijn, maar hoeft niet aanwezig te zijn. Het gastouderbureau moet in z'n pedagogisch beleid aangeven hoe dat gebeurt (Convenant, 2006).

Eisen aan de opvangruimte

Zoals eerder gezegd beoordeelt de houder van het gastouderbureau op grond van artikel 49 van de Wet kinderopvang per gastouder of het verantwoord is gelijktijdig zes kinderen op te vangen.

In het convenant wordt gesteld dat de gastouderbureaus de kwaliteitscriteria ten aanzien van de beschikbare speel- en slaapruijnte en de buitenspeelmogelijkheden bepalen. De ruimte dient beoordeeld te worden in relatie tot het aantal en de leeftijd van de kinderen die worden opgevangen (Convenant, 2006). Er zijn in het convenant geen regels omschreven omtrent de grootte van de binnen- en buitenruimte ten aanzien van reguliere en innovatieve gastoudervang.

Deze regels zijn wel opgesteld voor de kindercentra.

Kwaliteit personeel

In het convenant (2006) staat dat gastouderbureaus criteria moeten formuleren voor de kwaliteit van de gastouders. Deze criteria zijn bij de vraagouders bekend en worden jaarlijks getoetst. Ten aanzien van innovatieve gastoudervang worden geen extra eisen gesteld. Gastouderbureaus zijn vrij om zelf extra eisen te stellen aan de gastouders die bij hen zijn aangesloten.

Ouders informeren

De Wet kinderopvang verplicht gastouderbureaus, in artikel 56, ouders te informeren over het te voeren beleid. Informatie over de innovatieve status van de betreffende kinderopvang valt ook onder deze informatieplicht. Het is voor ouders van belang te weten dat ze gebruik (gaan) maken van een innovatieve vorm van kinderopvang en tevens hoe de houder omgaat met de toegestane afwijkende regelgeving. Ouders krijgen daarmee ook het besef van de tijdelijkheid van de innovatieve status van hun kinderopvang (Nota van Toelichting bij het tijdelijk besluit innovatieve kinderopvang, 2005).

Toeziht op veiligheid en gezondheid

Ten aanzien van veiligheid en gezondheid schrijft het convenant voor dat in woningen van gastouders jaarlijks een risico-inventarisatie en evaluatie plaats moet vinden voor veiligheid en gezondheid.

Daarnaast moet er een procedure zijn voor het handelen in noodsituaties. Behalve de regeling van een achterwacht zijn er geen aanvullende regels voor innovatieve gastoudervang opgesteld.

Er is in het convenant een aantal kwaliteitscriteria opgesteld voor de (reguliere) gastoudervang die uiteraard ook gelden voor de innovatieve gastoudervang. De vraag hierbij is of deze criteria anders uitgevoerd worden wanneer het gaat om innovatieve opvang.

4 Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de onderzoeksvragen en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd. Het onderzoek bestaat uit twee deelonderzoeken namelijk een kwantitatief onderzoek waarbij de gegevens zijn verkregen middels interviews en gemeentelijke registers en een kwalitatief onderzoek waarbij de gegevens zijn verkregen door paneldiscussies te voeren met betrokken partijen.

4.1 Onderzoeksvragen

Bij dit onderzoek naar innovatieve gastouderopvang staan twee vragen centraal:

1. Hoe heeft de innovatieve kinderopvang zich sinds april 2005 ontwikkeld?

Het onderzoek levert de volgende resultaten op:

- een kwalitatieve en kwantitatieve beschrijving van het feitelijke aanbod van gastouderopvang met maximaal zes niet-eigen kinderen.
- een kwalitatieve en kwantitatieve beschrijving van het feitelijke aanbod van gastouderopvang op het woonadres (niet gezinssituatie).

2. Hoe hebben de aanbieders van innovatieve kinderopvang het begrip verantwoorde gastouderopvang geoperationaliseerd?

Het onderzoek beantwoordt de volgende vragen:

- Welke maatregelen nemen gastouderbureaus, die één van de twee experimentele vormen van opvang aanbieden, om verantwoorde gastouderopvang conform de wet te bieden.
- Zijn er aanvullende eisen vergeleken met reguliere gastouderopvang?
- Hoe verhoudt de gevonden operationalisering van verantwoorde opvang zich tot de wettelijke eisen uit de Wet kinderopvang?
- Wat is het oordeel van ouders over beide experimentele vormen?

4.2 Gegevensverzameling

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn op verschillende manieren gegevens verzameld. Allereerst zijn in de gemeentelijke registers alle innovatieve gastouderbureaus geïnterviewd. Na de juistheid van deze gegevens te hebben gecontroleerd zijn er telefonische interviews afgenomen met alle gevonden gastouderbureaus die innovatieve opvang bieden. Er is geen steekproef getrokken om de respons zo hoog en zuiver mogelijk te houden. Verder zijn interviews afgenomen met gastouders die innovatieve gastouderopvang bieden en met vraagouders die hun kind laten opvangen bij een innovatieve gastouder. Uit deze gegevens is een beeld verkregen van de wijze waarop innovatieve opvang zicht sinds april 2005 heeft ontwikkeld en welke kwaliteitseisen de aanbieders hiervan hanteren.

Daarnaast hebben we een kwalitatief onderzoek uitgevoerd middels paneldiscussies op drie plaatsen in Nederland. In deze paneldiscussies is met vertegenwoordigers van gastouderbureaus, gastouders, vraagouders en vertegenwoordigers van de regionale GGD dieper ingegaan op de kwaliteitscriteria ten aanzien van de opvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen.

Hieronder wordt ingegaan op de instrumentontwikkeling, de onderzoeksgroepen, en de methode van analyse.

4.2.1 Operationalisatie van de onderzoeksvragen: instrumentontwikkeling

Onderzoeksvraag 1 naar het aanbod en gebruik van innovatieve kinderopvang wordt deels beantwoord door het inventariseren van alle gastouderbureaus die innovatieve kinderopvang aanbieden. De omvang (aantal innovatieve gastouders en gastouderbureaus) en spreiding over regio's, wordt hiermee in kaart gebracht.

Ook via de interviews met de gastouderbureaus is hier inzicht in verkregen. Gevraagd is naar het aantal innovatieve gastouders (ten opzicht van het aantal reguliere gastouders), de prijs van de opvang, de mate van ondernemerschap van de gastouders die innovatieve gastouderopvang bieden.

Ten behoeve van de beantwoording van onderzoeksvraag 2 (naar de wijze waarop aanbieders van innovatieve kinderopvang het begrip verantwoorde gastouderopvang hebben geoperationaliseerd), zijn in de telefonische interviews vragen gesteld over de kwaliteitseisen die aan de innovatieve kinderopvang gesteld worden. Aan de gastouderbureaus is gevraagd hoe het leeftijdsbeleid is vormgegeven, welke eisen aan de opvangruimte en aan de gastouder gesteld worden, hoe de achterwacht is geregeld, of ouders zijn geïnformeerd over de innovatieve status van de opvang en of het toezicht (van het gastouderbureau en de gastouder) op innovatieve gastouders afwijkt van het toezicht op reguliere gastouderopvang. Aan de gastouders is eenzelfde soort vragen gesteld waarbij meer de nadruk ligt op de uitvoering van het beleid: hoeveel kinderen worden op elke dag opgevangen, hoe oud zijn de kinderen, hoe is de achterwacht geregeld, hoe zijn de ouders

geïnformeerd. Daarnaast zijn vragen gesteld over de mate van ondernemerschap van deze gastouders en is een mening gevraagd over de vraag of er aanvullende eisen aan de woning, opleiding en capaciteiten van de innovatieve gastouder gesteld zouden moeten worden. Deze mening is tevens aan vraagouders gepeild.

Vraagouders is verder gevraagd in hoeverre ze op de hoogte zijn van de innovatieve status van de opvang en of ze tevreden zijn.

In bijlage 2 tot en met 4 zijn de volledige telefonische vragenlijsten opgenomen.

Tijdens de paneldiscussies die in januari 2007 plaats hebben gevonden, is dieper ingegaan op de kwaliteitseisen voor innovatieve kinderopvang. Uit de resultaten van de telefonische interviews is een aantal punten van discussie gehaald. Deze punten zijn in de vorm van “wensen” geformuleerd en voorgelegd aan de deelnemers. De deelnemers van de panelgesprekken hebben een prioriteitsvolgorde van de kwaliteitseisen gemaakt. De drie kwaliteitsaspecten die het vaakst waren genoemd, zijn uitgebreid besproken. Uitgebreid kwam in de gesprekken aan de orde op welke manier de verschillende paneldeelnemers op dit moment in de dagelijkse praktijk de kwaliteitseisen operationaliseert. De verschillende gehanteerde werkwijzen en de wensen t.a.v. de toekomst zijn besproken. Na afloop van elk punt is een gezamenlijke conclusie geformuleerd waar iedereen mee instemde. De resultaten geven een verdieping van de onderzoeksresultaten uit de schriftelijke vragenlijst. Waar relevant zijn ze bij in hoofdstuk 4 bij de onderzoeksresultaten vermeld. In bijlage 5 zijn de volledige resultaten van de panelgesprekken opgenomen.

Onderzoeksgroep

Telefonische interviews

Voor de telefonische interviews zijn de volgende respondentengroepen benaderd:

1. Alle geregistreerde innovatieve gastouderbureaus.

De gegevens zijn verzameld door in de registers van de gemeentes na te gaan of de gastouderbureaus in het register hebben gemeld dat ze innovatieve gastouderopvang bieden. De gastouderbureaus zijn namelijk wettelijk verplicht dit te melden bij de gemeente. In de gemeentelijke registers zijn 68 bureaus gevonden die innovatieve gastouderopvang bieden. Hier bleken een aantal dubbelingen tussen te zitten. Vaak doordat de gastouders apart ingeschreven stonden in het register. Hier is dus sprake van een onjuiste registratie. In totaal zijn er 60 gastouderbureaus over gebleven die in het gemeentelijk register staan ingeschreven. Daarnaast bleek een aantal geregistreerde bureaus in de praktijk geen innovatieve opvang te bieden. Het gaat hierbij om 11 bureaus die ten onrechte hadden gemeld innovatieve opvang te bieden. Om de betrouwbaarheid van de gegevens uit de gemeentelijke registers te controleren is ten eerste aan de MOgroep en aan de Branchevereniging gevraagd om adresgegevens te verstrekken van gastouderbureaus waarvan ze verwachten dat deze innovatieve gastouderopvang bieden. Deze bureaus zijn gebeld en dit heeft 8 bureaus opgeleverd die innovatieve opvang bieden en **niet** ingeschreven staan in het gemeentelijk register.

Ten tweede is ter controle van de volledigheid van de inventarisatie een onderzoekje gedaan waarbij drie gastouderbureaus in één bepaalde omgeving zijn gebeld die volgens het register zelf geen innovatieve opvang bieden. Dit is gedaan om na te gaan of de gegevens die verkregen waren middels de registers betrouwbaar waren. Uit het eerste onderzoekje is één bureau gevonden die wel innovatieve opvang biedt. Hierna zijn in een andere omgeving nogmaals drie bureaus gebeld. Hieruit kwamen geen innovatieve bureaus meer naar voren. Er is dus geen reden om aan te nemen dat er (veel) meer bureaus zijn die innovatieve opvang bieden.

In totaal zijn er 57 bureaus gevonden die innovatieve opvang bieden. Deze bureaus zijn gebeld voor een telefonisch interview. Er zijn 3 bureaus waarmee geen contact kon worden gelegd. De respons van het telefonisch interview met gastouderbureaus ligt hiermee op 95%.

2. Gastouders die innovatieve opvang bieden

Om een beeld te krijgen van de uitvoering van de innovatieve kinderopvang in de praktijk, is bij een steekproef van 85 innovatieve gastouders een telefonisch interview afgenomen. Aan de 54 innovatieve gastouderbureaus is gevraagd om adresgegevens van hun gastouders beschikbaar te stellen. Hiertoe waren 31 van de 54 innovatieve gastouderbureaus bereid.

De bevroegde gastouders zijn evenredig verspreid over het land. Er zijn geen redenen om te veronderstellen dat de geïnterviewde gastouders geen representatieve steekproef vormen.

3. Vraagouders die gebruikmaken van innovatieve gastouderopvang

Van de vraagouders zijn telefoonnummers gevraagd aan de gastouderbureaus. Door 17 van de 54 bureaus zijn de telefoonnummers van vraagouders verstrekt. Deze vraagouders zijn telefonisch geïnterviewd. In totaal zijn 23 vraagouders geïnterviewd.

Deze groep vraagouders vormt geen representatieve steekproef; de resultaten van de interviews geven daarom niet meer dan een indicatie van de mening van vraagouders.

Paneldiscussies

Ten behoeve van het kwalitatieve onderzoek zijn in januari 2007 paneldiscussies gehouden op drie plaatsen in Nederland te weten Leusden (regio West), Den Bosch (regio Zuid) en Groningen (regio Noord). Het doel van de discussie was een zo breed mogelijk beeld te schetsen van de kwaliteitseisen ten aanzien van innovatieve gastouderopvang. Daarom zijn bij de samenstelling van de groepen belanghebbenden geselecteerd die vanuit verschillende invalshoeken naar de kwaliteitseisen konden kijken. Aan de panels hebben vertegenwoordigers van gastouderbureaus, gastouders, vraagouders en inspecteurs van de GGD meegedaan. Er is naar gestreefd om de panelgesprekken met in totaal 8 tot 10 personen te voeren.

In de onderstaande tabel is de verdeling van de deelnemers naar achtergrond vermeld.

tabel 1. herkomst deelnemers paneldiscussie

	West	Zuid	Noord	Totaal
Gastouderbureaus	3	1	3	7
Gastouders	2	3	3	8
Vraagouders	3	3	1	7
GGD	2	1	1	4
Totaal	10	8	8	26

4.2.2 Methode van analyse

Voor de analyse van de gegevens van het kwantitatieve onderzoek is gebruik gemaakt van SPSS. Dit statistisch programma geeft frequentieoverzichten per onderzoeksvraag, per deelonderzoek per respondentengroep (zie resultaten hoofdstuk 5).

Van alledrie de paneldiscussies is een verslag gemaakt. Deze verslagen zijn samengevat (bijlage 7). Elk punt van discussie is afgesloten met een conclusie waar de deelnemers het allemaal mee eens waren. Deze conclusies zijn terug te vinden bij de resultaten.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de inventarisatie van de gemeentelijke registers en de telefonische interviews beschreven. Er wordt antwoord gegeven op de in de opdracht van het ministerie van OCW gestelde vragen over hoe de innovatieve gastouderopvang zich sinds april 2005 heeft ontwikkeld en hoe de aanbieders van innovatieve gastouderopvang het begrip verantwoorde gastouderopvang hebben geoperationaliseerd. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een oordeel van vraagouders over de vorm van opvang.

5.1 Ontwikkeling van innovatieve opvang

Om te onderzoeken hoe innovatieve gastouderopvang zich heeft ontwikkeld sinds april 2005 zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- a. Wat is het feitelijk aanbod van gastouderopvang met maximaal 6 kinderen?
- b. Hoe is de spreiding over Nederland van innovatieve gastouderopvang
- c. Wat is het feitelijk gebruik van gastouderopvang met maximaal 6 kinderen?
- d. Wat is het feitelijk aanbod van gastouderopvang op het woonadres maar niet in de gezinssituatie?
- e. Hoe is opvang bij een de innovatieve gastouder te typeren?
- f. Wijkt het uurtarief van innovatieve gastouderopvang af van de reguliere opvang?

5.1.1 Feitelijk aanbod gastouderopvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen

De vraag is hoeveel gastouderbureaus innovatieve gastouderopvang bieden. In paragraaf 4.2.2 is aangegeven dat er 57 bureaus zijn gevonden die feitelijk innovatieve gastouderopvang bieden. Deze bureaus zijn gevonden in de gemeentelijke registers en uit adressenbestanden van de MOgroep en de Branchevereniging. In totaal zijn 54 bureaus geïnterviewd. Er zijn in totaal 410 gastouderbureaus geregistreerd in de gemeentelijke registers (tot november 2006). 13% van het totale aantal gastouderbureaus biedt dus innovatieve gastouderopvang.

De geïnterviewde gastouderbureaus hebben in totaal 397 gastouders die innovatieve gastouderopvang bieden. Dit is ongeveer 7% van het totale aantal gastouders¹ dat is aangesloten bij deze bureaus. Er zijn 3 bureaus die volledig innovatief zijn. Dat wil zeggen dat alle aangesloten gastouders maximaal 6 (niet eigen) kinderen mogen opvangen.

¹ Het totale aantal gastouders dat ingeschreven staat bij de ondervraagde gastouderbureaus is 5531

tabel 2. overzicht feitelijke innovatieve gastouderopvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen)

Aantal gastouderbureau's die innovatieve opvang bieden	57 (waarvan er 54 zijn geïnterviewd)
Aantal bureaus die volledig innovatief zijn	3 (van de 54 ondervraagde gob's)
Aantal gastouders die innovatieve opvang bieden	397 (bij de 54 ondervraagde gob's)

5.1.2 Spreiding innovatieve gastouderopvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen

De vraag is hoe de landelijke spreiding is van bureaus die innovatieve gastouderopvang bieden. Er is per provincie gekeken hoeveel gastouderbureaus en aangesloten gastouders deze vorm van opvang bieden.

GOB's = gastouderbureaus
GO's = gastouders

De Minister heeft innovatieve opvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen mogelijk gemaakt onder meer om de reden dat in kleinschalige kernen en op het platteland behoefte leek te bestaan aan een dergelijke vorm van gastouderopvang. Uit de cijfers in de bovenstaande spreidingskaart blijkt dat deze vorm van opvang relatief meer voorkomt in gebieden met een lage urbanisatiegraad zoals Groningen, Friesland, Drenthe en Noord Brabant

5.1.3 Feitelijk gebruik van innovatieve gastouderopvang met maximaal 6 niet eigen kinderen

Aan de 85 gastouders is gevraagd op hoeveel dagen ze opvang bieden aan meer dan 4 kinderen. Van de 415 dagen* dat deze ouders in totaal opvang bieden zijn er op 199 dagen meer dan 4 kinderen aanwezig.

tabel 3. aantal dagen feitelijke opvang

	Aantal dagen	In procenten
Geen opvang	72 dagen	17%
Opvang met 1-4 kinderen	144 dagen	34%
Opvang met meer dan 4 kinderen	199 dagen	48%
Totaal	415 dagen	100%

N=85

Hieruit blijkt dat op 48% van de dagen dat er opvang wordt geboden er ook daadwerkelijk meer dan 4 (niet eigen) kinderen zijn in het gastoudergezin.

Tijdens de interviews bleek tevens dat er gastouders zijn die wellicht meer dan 4 kinderen *mogen* opvangen maar dit feitelijk niet doen. Het gaat hier om 12 gastouders. Deze gastouders gaven aan dat ze incidenteel 6 kinderen opvangen, dat ze in het verleden wel eens 6 kinderen hebben opgevangen, of dat (nog) niet alle plaatsen vol zijn.

Verder is gevraagd of er ook eigen kinderen aanwezig zijn. Van de 85 gastouders hebben er 35 eigen kinderen tussen de 0 en 12 jaar oud. De leeftijden van deze kinderen zijn als volgt:

tabel 4. leeftijd eigen kinderen van de 35 gastouders die eigen kinderen hebben

Tussen de 1-2 jaar	1
Tussen de 2-3 jaar	1
Tussen de 3-4 jaar	7
Tussen de 4-12 jaar	33

N=35

Het blijkt dat de meeste gastouders geen kinderen dan wel schoolgaande kinderen hebben die een groot deel van de dag niet aanwezig zijn.

Dit betekent dus dat er tijdens het grootste gedeelte van de dag niet voor eigen kinderen gezorgd hoeft te worden.

5.1.4 Opvang op het woonadres maar niet in de gezinssituatie

Naast de innovatieve opvang waarbij maximaal zes (niet eigen) kinderen worden opgevangen is er nog een andere vorm van innovatieve opvang, namelijk waarbij de opvang niet plaatsvindt in de gezinssituatie maar wel op het woonadres. De opvang vindt dan bijvoorbeeld plaats in een speciaal voor de opvang verbouwde garage of serre.

* 83 gastouders kunnen op 5 dagen opvang bieden = 415 dagen (2 missing)

In de registers is geen enkele keer vermeld dat het gastouderbureau gastouders heeft die deze vorm van opvang bieden. Dit betekent dat we alleen de gastouderbureaus die innovatieve gastouderopvang bieden met maximaal zes (niet eigen) kinderen hebben benaderd. Deze bureaus is gevraagd of er gastouders bij het bureau zijn aangesloten die de opvang elders op het woonadres laten plaatsvinden. Het is zeer waarschijnlijk dat deze vorm van innovatieve gastouderopvang veelal gezamenlijk voorkomt met de opvang van maximaal zes (niet eigen) kinderen. Wanneer mensen een gedeelte van hun huis verbouwen voor de opvang dan is het vaak niet rendabel om minder kinderen op te vangen. Dit blijkt ook uit de cijfers:

tabel 5. opvang elders op woonadres

Totaal aantal Gob's die opvang elders op woonadres bieden	19
Gob's die opvang bieden elders op woonadres in combinatie met maximaal 6 kinderen	16
Gob's die (ook) opvang bieden elders op woonadres niet in combinatie met meer kinderen	7*

* bij dit getal zitten ook beide vormen aanbieden, dus zowel in combinatie met 6 kinderen als in combinatie met de reguliere gastouderopvang

Op de vraag waar de opvang plaatsvindt hebben de gastouderbureaus de volgende antwoorden gegeven:

- a. garage/ schuur (7x)
- b. serre (3x)
- c. aparte ruimte speciaal gebouwd voor de opvang (4x)
- d. aparte verdieping van het huis (2x)
- e. atelier (1x)
- f. verbouwde stal (1x)

5.1.5 Typering van de innovatieve gastouders

Tijdens de voorbereiding van dit onderzoek kwam het beeld naar voren dat innovatieve gastouders de opvang van kinderen meer als een professie zien en een eigen identiteit ontplooiën (naast die van het gastouderbureau). Om te onderzoeken of dit beeld klopt is nagegaan op welke basis deze gastouders aangesloten zijn bij het gastouderbureau en door te kijken of ze een aantal secundaire activiteiten uitvoeren. Vragen hieromtrent zijn zowel aan de gastouderbureaus als aan de gastouder gevraagd. Gastouders werken meestal als zelfstandige. Zelfstandig gastouders kunnen werken als:

- freelancer
- franchisenemer bij een franchiseorganisatie. Deze gastouders zijn bijna altijd zelfstandig ondernemer. De franchiseorganisatie is de organisatie die zich als gastouderbureau registreert.
- als zelfstandig ondernemer aangesloten bij een gastouderbureau (soms maakt het gastouderbureau gebruik van de Franch&Free formule ter ondersteuning van de zelfstandig ondernemer)
- gastouder in loondienst. Deze constructie komt niet veel voor,

tabel 6. wijze waarop de ondervraagde gastouders zich inschrijven volgens gastouderbureaus

	Reguliere gastouders	Innovatieve gastouders
Inschrijving als freelancer	87%	46%
Inschrijving als zelfstandig ondernemer	46 %	52%
In loondienst	0%	0%
Inschrijving als franchisenemers	26%	76%

Gob: n=54

* Bij enkele gastouderbureaus is zijn de gastouders op meerdere manieren ingeschreven waardoor het totaal meer dan 100% is

Uit tabel 6 is af te lezen dat bij 87% van de gastouderbureaus de gastouders zich inschrijven als freelancer. Daarentegen kan 46% van de innovatieve gastouders zich op deze wijze inschrijven bij een gastouderbureau. Ten aanzien van franchisenemers is te zien dat slechts 25% van de reguliere gastouders zich op deze wijze in kan inschrijven terwijl dit percentage bij de innovatieve gastouder veel hoger ligt. Innovatieve gastouders maken dus meer gebruik van vormen van inschrijving die een hogere mate van zelfstandigheid geven.

Dit blijkt ook uit de antwoorden die de ondervraagde gastouders zelf hebben gegeven op de vraag hoe ze staan ingeschreven.

tabel 7. wijze waarop de ondervraagde gastouders zich hebben ingeschreven

	Volgens Gastouder
Freelance	24%
Zelfstandig ondernemer	29%
In loondienst	2%
Franchisenemers	45%

Gob: n=54, Go: n=85

De geïnterviewde gastouders laten een tendens zien dat ze een grote mate van zelfstandigheid en ondernemerschap hebben door ingeschreven te zijn als zelfstandige dan wel als franchisenemer.

De mate waarin de gastouders zichzelf als ondernemer zien, is onderzocht door te vragen of ze een aantal secundaire activiteiten hebben ontplooid die de eigen identiteit van de gastouder versterken. Dit is gevraagd aan de gastouderbureaus en aan de gastouders zelf.

tabel 8. secundaire activiteiten

	Volgens Gob	Volgens Go
Gastouder hanteert een eigen naam voor de opvang.	69%	68%
Gastouder heeft een eigen website	37%	20%
Gastouder heeft huis volledig ingericht op de opvang	61%	73%
Gastouder staat ingeschreven bij de Kamer van koophandel	70%	73%
Gastouder doet hun eigen acquisitie	69%	72%

Gob: n=54

go: n=85

Het is duidelijk dat de meeste gastouders een sterk gevoel van ondernemerschap hebben. Zowel de gastouders als de gastouderbureaus geven dit aan. De meeste gastouders hebben een eigen naam voor de opvang, hebben hun huis volledig ingericht voor de opvang, staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en doen (gedeeltelijk) hun eigen acquisitie. In de panelgesprekken werd het beeld van professioneel werkende gastouders bevestigd.

5.1.6 Uurtarief

De gemiddelde uurvergoeding van innovatieve gastouderopvang wijkt over het algemeen niet af van de reguliere opvang. Slechts in 10 van de 54 gevallen zegt het gastouderbureau een afwijkende prijs te hanteren.

tabel 9. afwijkend uurtarief

	Aantal	Percentage
Zelfde prijs	36	67%
Lagere prijs	6	11%
Hogere prijs	4	7%
Onbekend (laten vraagprijzen over aan de gastouders en hebben daardoor geen zicht op de tarieven).	8	15%

N=54

5.2 Kwaliteitseisen die aanbieders en afnemers stellen

In deze paragraaf wordt besproken hoe de gastouderbureaus het begrip “verantwoorde gastouderopvang” hebben geoperationaliseerd. Er is gekeken welke maatregelen de bureaus treffen ten aanzien van de kwaliteitscriteria die in paragraaf 3.2 zijn besproken. Het gaat hierbij om:

- a. Het leeftijdsbeleid
- b. De achterwacht
- c. Eisen aan de opvangruimte
- d. Eisen aan de gastouder
- e. Informatieverstrekking aan ouders
- f. Toezicht op de innovatieve gastouderopvang
- g. Aanpassingen in het pedagogische beleid

Er is gekeken of er aanvullende maatregelen zijn getroffen voor de innovatieve opvang en er is nagegaan in hoeverre deze zich verhouden tot de wettelijke eisen uit de Wet Kinderopvang en het convenant (2006).

5.2.1 Leeftijdsbeleid

Van de gastouderbureaus geven er 44 (82%) aan dat er leeftijdsgrenzen worden gehanteerd voor de opvang van maximaal 6 (niet eigen) kinderen. Op de vraag welke leeftijdsgrenzen gehanteerd worden zijn de volgende antwoorden gegeven:

tabel 10. leeftijdsbeleid gastouderbureaus

Maximaal 1 baby	1
Maximaal twee baby's	25
Maximaal 3 baby's	3
Maximaal 4 kinderen beneden de 2 jaar	3
Maximaal 4 kinderen beneden de 4 jaar	11
Maximaal 5 kinderen beneden de 4 jaar	1
Evenredige verdeling (conform regels kinderdagverblijf)	4
	N=44

Van de 44 gastouderbureaus die leeftijdsgrenzen hanteren stellen, geven 29 aan dat ze een maximum stellen aan het aantal baby's dat opgevangen wordt. Sommige bureaus hebben dit als enige eis. Hoe het leeftijdsbeleid er in de praktijk uit ziet is onderzocht door de 85 gastouders te vragen naar de leeftijden van de kinderen die ze opvangen. We hebben gekeken of de gastouders daadwerkelijk niet meer dan 2 baby's opvangen en hoeveel gastouders 6 kinderen onder de 4 jaar opvangen.

tabel 11. aantal kinderen aanwezig bij gastouders in verschillende leeftijdscategorieën

Kinderen aanwezig tussen de 0-1 jaar	
Geen baby's aanwezig tussen de 0-1 jaar	28
1 baby aanwezig tussen de 0-1 jaar	29
Twee baby's tussen de 0-1 jaar	21
3 of 4 baby's tussen de 0-1 jaar	3
Meer dan 4 baby's aanwezig	0
Kinderen aanwezig tussen de 0-2 jaar	
4 kinderen beneden de 2 jaar	9
5 kinderen beneden de 2 jaar	5
6 kinderen beneden de 2 jaar	1*
Kinderen aanwezig tussen de 0-4 jaar	
4 kinderen beneden de 4 jaar	17
5 kinderen beneden de 4 jaar	16
6 kinderen beneden de 4 jaar	24
Meer dan 6 kinderen beneden de 4 jaar	1*
	N=81 (4 missing)

Geconcludeerd kan worden dat het leeftijdsbeleid dat de gastouderbureaus hebben vastgelegd in de praktijk redelijk wordt gevolgd. Voor gastouders zijn geen regels opgesteld in het convenant. 25 gastouderbureaus hebben aangegeven dat ze vinden dat er niet meer dan 2 baby's aanwezig mogen zijn bij de gastouder. Slechts 3 gastouders hebben daadwerkelijk meer dan 2 kinderen tussen de 0 en 1 jaar. Daarentegen zijn er relatief veel gastouders die meer dan twee kinderen tussen de 0 en 2 jaar opvangen (in totaal 35 van de 85 gastouders).

Er zijn drie bureaus die aangeven dat er niet meer dan vier kinderen beneden de vier jaar opgevangen mogen worden. Het vijfde en zesde kind zijn dan boven de vier en gaan naar school waardoor ze niet de gehele dag aanwezig zijn. Uit de onderstaande tabel blijkt dat de meeste gastouders naast kinderen van 0-4 jaar ook kinderen opvangen die tussen de 4-12 jaar oud zijn. Van de 81 gastouders zijn er slechts 8 die geen kinderen in de schoolgaande leeftijd opvangen (dit is 10%).

tabel 12. opvangkinderen tussen de 4-12 jaar

0 kinderen tussen de 4-12 jaar	8
1 kind tussen de 4-12 jaar	14
2 kinderen tussen de 4-12 jaar	33
3 kinderen tussen de 4-12 jaar	17
4 kinderen tussen de 4-12 jaar	6
5 kinderen tussen de 4-12 jaar	2
6 kinderen tussen de 4-12 jaar	1

In de praktijk hanteren de innovatieve gastouders een maximum van twee baby's. In de panelgesprekken komt naar voren dat de reden hiervoor is dat de zorg van baby's dusdanig veel tijd kost dat er anders te weinig tijd overblijft voor de andere kinderen. Een andere reden die werd genoemd is een veiligheidsoverweging. In geval van calamiteit moet een gastouder snel weg kunnen komen. Hiervoor is het noodzakelijk dat een aantal kinderen zelf kan lopen omdat één persoon maar twee baby's kan tillen. Een van de gastouderbureaus hanteert niet een grens van twee baby's maar dit bureau zegt dat er altijd een stagiaire aanwezig is bij een innovatieve gastouder die in geval van calamiteit ook baby's kan tillen en die een deel van de verzorging op zich neemt.

Ook geven de meeste gastouders in de panelgesprekken aan dat ze zes kinderen beneden de vier jaar veel vinden en derhalve ook graag een aantal schoolgaande kinderen opvangen. Deze kinderen zijn niet de gehele dag aanwezig en hebben tevens weinig verzorging meer nodig.

5.2.2 Achterwacht

In het convenant (2006) staat dat in geval van innovatieve opvang met maximaal 6 (niet eigen) kinderen er een achterwacht geregeld moet zijn. Dit is iemand die niet aanwezig hoeft te zijn maar wel beschikbaar moet zijn in geval van calamiteiten. 87% van de geïnterviewde gastouderbureaus geeft aan dat ze een achterwacht hebben geregeld. De manier waarop deze functie is geregeld verschilt per bureau. Zo zijn er gastouderbureaus die het geheel aan de gastouder overlaten hoe ze de achterwacht regelen, maar er zijn ook gastouderbureaus die strenge eisen stellen aan de achterwachtfunctie. Op de vraag hoe bij de gastouderbureaus de achterwacht is geregeld, zijn de volgende antwoorden gegeven:

- a. de gastouders regelen het zelf (5x)
- b. de achterwacht moet een verklaring omtrent gedrag hebben overlegd (4x)
- c. man of buurvrouw aanwezig (7x)
- d. er zijn altijd 2 leidsters aanwezig (3x)
- e. andere gastouder is achterwacht (4x)
- f. gastouderbureau is zelf achterwacht (2x)

Uit de gesprekken met de gastouderbureaus ontstond de indruk dat de meeste bureaus geen harde regels op papier hebben staan. Dit is verklaarbaar uit het feit dat veel bureaus slechts één of enkele innovatieve gastouders kennen waar ze persoonlijke afspraken mee kunnen maken.

Opvallend is dat de meeste (85%) van de gastouderbureaus de werking van de achterwacht niet controleren tijdens bijvoorbeeld een risico-inventarisatie.

Aan de gastouders is tevens gevraagd of en hoe de achterwacht geregeld is. 98% van de gastouders zegt een achterwacht te hebben. De gastouders geven aan de achterwacht als volgt te hebben geregeld:

- a. buurvrouw of man (47x)
- b. familielid (17x)
- c. vriendin (9x)
- d. 2^e persoon aanwezig, zoals een stagiaire (12x)
- e. gastouderbureau (2x)
- f. andere gastouder (6x)
- g. een vraagouder
- h. lijstje met namen (6x)

Ook hier bestaat de vraag of de achterwacht in de praktijk ook werkt. De vraag is of de achterwacht daadwerkelijk beschikbaar in geval van nood. Slechts 14% van de gastouders zegt dat de werking van de achterwacht is gecontroleerd door het gastouderbureau.

In de panelgesprekken komt ook naar voren dat men in de praktijk één achterwacht niet voldoende vindt omdat je niet kunt verwachten dat de achterwacht altijd beschikbaar is. Dit wordt op verschillende manieren opgelost.

Van de 23 ondervraagde vraagouders zegt 30% op de hoogte te zijn van het feit dat er een achterwacht is bij de gastouder waar hun kind wordt opgevangen.

5.2.3 Eisen aan de opvangruimte

In het convenant (2006) staat dat de beschikbare speel- en slaapruijnte en de mogelijkheden om buiten te spelen dienen te worden beoordeeld door het gastouderbureau. De vraag is hier dan ook of de gastouderbureaus aanvullende eisen stellen aan de innovatieve opvang. Wanneer er meer kinderen aanwezig zijn zou er ook meer ruimte aanwezig moeten zijn.

Het blijkt dat 37 van de gastouderbureaus (69%) eisen stelt aan de opvangruimte. In de onderstaande tabel is te zien waar de gastouderbureaus aanvullende eisen aan stellen.

tabel 13. eisen opvangruimte

Aanvullende eisen aan vloeroppervlakte binnen	65%
Aanvullende eisen aan vloeroppervlakte buiten	54%
Aanvullende eisen veiligheid	30%
Aanvullende eisen speelmateriaal	28%

N=37

De gastouderbureaus geven aan dat als er meer kinderen zijn, de ruimte ook groter moet zijn. Van de gastouderbureaus die eisen stellen aan de opvangruimte, geeft de helft aan dat de ruimte beoordeeld wordt door een medewerker van het gastouderbureau. Deze kijkt of de ruimte groot genoeg is en of er voldoende slaapplekken zijn. Ze geven hiervoor veelal geen objectieve criteria zoals dit voor de kinderdagverblijven wel geldt (Convenant, 2006). Drie bureaus hanteren wel harde criteria ten aanzien van de opvangruimte die vergelijkbaar zijn met de eisen die aan kinderdagverblijven worden gesteld. Vier bureaus geven verder aan dat ze strengere eisen stellen aan de veiligheid door bijvoorbeeld een brandblusser of een calamiteitenplan of een brandveiligheid- en ontruimingscursus verplicht te stellen.

De gastouders en vraagouders lijken de eisen aan opvangruimte en aan gastouder minder belangrijk te vinden. In beide respondentgroepen vindt slechts 28% dat de woning van een gastouder die maximaal 6 (niet eigen) kinderen opvangt aan extra eisen moet voldoen.

5.2.4 Kwaliteit gastouders

Volgens het convenant stellen gastouderbureaus criteria op waaraan de gastouders moeten voldoen. De vraag is of deze criteria dezelfde zijn voor gastouders die maximaal 4 (niet eigen) kinderen opvangen als voor gastouders die maximaal 6 (niet eigen) kinderen opvangen.

Driekwart van de gastouderbureaus stelt extra eisen. Het gaat hierbij zowel om ervaring en/of opleiding van de gastouders als om persoonlijke vaardigheden en capaciteiten van de gastouders.

In de gesprekken met de gastouderbureau's geven deze aan dat er vaak sprake is van een individuele beoordeling van de bemiddelaar van het gastouderbureau. Deze beoordeelt of een gastouder geschikt is om met maximaal 6 kinderen te kunnen werken. Over het algemeen geldt dat er aan de opleiding geen specifieke eisen worden gesteld. De ervaring van de gastouder wordt wel belangrijk geacht. Verder vinden 74% van de 54 bureaus dat een innovatieve gastouder over een aantal specifieke vaardigheden en capaciteiten moet voldoen die niet of in mindere mate gelden voor de reguliere gastouders.

De volgende antwoorden zijn gegeven:

- a. Ervaring in het werken met kinderen hebben (27 keer).
- b. Minimaal een mbo opleiding hebben gevolgd (2 keer)
- c. SPW-opleiding **of** ervaring in het werken met kinderen (2 keer).
- d. Ehbo-cursus hebben gevolgd (8 keer).
- e. opleiding en/of cursussen van het bureau volgen (2x)

Tijdens de individuele beoordeling van de innovatieve gastouder wordt door de bureaus gekeken of een gastouder aan bepaalde persoonlijkheidskenmerken voldoet. De volgende kenmerken worden genoemd: goede sociale vaardigheden, goede planning, stressbestendig, ondernemend, zelfstandig, representatief, organisatievermogen, verantwoordelijkheidsgevoel, stabiel, rustig.

Twee bureaus geven aan dat ze een (objectief) meetinstrument gebruiken, de zogenaamde competentietest, waarop de innovatieve gastouders hoger moeten scoren dan de reguliere gastouders.

Ook aan de gastouders en vraagouders is de vraag gesteld of ze vinden dat een gastouder die maximaal 6 (niet eigen) kinderen opvangt aan andere eisen moet voldoen dan een reguliere gastouder. Opvallend is dat de gastouders zelf in veel mindere mate dan de bureaus vinden dat ze aan extra eisen moeten voldoen. Van de 23 bevroegde vraagouders vindt 65% dat er aanvullende eisen en capaciteiten gesteld moeten worden aan de gastouder.

tabel 14. eisen gastouder (volgens gastbureaus, gastouders en vraagouders)

	Gob	Go	vo
Aanvullende eisen opleiding en/of ervaring gastouder nodig	76%	35%	30%
Aanvullende eisen vaardigheden en capaciteiten gastouder nodig	74%	58%	65%
	N=54	N=85	N=23

In de panelgesprekken is uitgewisseld hoe men in de praktijk omgaat met het stellen van kwaliteitseisen. Dit levert hetzelfde beeld op als bovenomschreven: door alle bureaus worden aanvullende minimaal de volgende eisen gesteld aan de innovatieve gastouders:

- aantoonbare ervaring in het werken met kinderen (minimaal een half jaar)
- minimale leeftijd (in de praktijk minimaal 23 jaar)
- de persoonlijke inschatting van de kwaliteiten van de gastouder door de bemiddelingsmedewerker m.b.t. stressbestendigheid; organisatietalent, overzicht, omgaan met kinderen, stellen van regels in een groep.

De manier waarop de opleidingseisen geoperationaliseerd worden verschilt van:

- het deelnemen aan een leergang van meer dan 20 dagen
- MBO -opleiding
- bereidheid tot deelname aan het cursusaanbod
- zelf kunnen schrijven van een pedagogisch beleidsplan

Concluderend kan gezegd worden dat de gastouderbureaus ervaring en persoonlijke eigenschappen van gastouders belangrijk vinden. Ze hanteren hiervoor echter over het algemeen geen harde criteria. De gastouders en vraagouders vinden in veel mindere mate dat er aanvullende eisen gesteld moeten worden aan de opvangruimte en aan de ervaring en opleiding van de gastouders. Wel vinden beide groepen dat de gastouder over een aantal persoonlijke vaardigheden en capaciteiten moet beschikken om te kunnen werken met maximaal 6 (niet eigen) kinderen.

5.2.5 Ouders informeren

Op grond van artikel 56 van de Wet op de kinderopvang moeten ouders geïnformeerd worden over het te voeren beleid door het gastouderbureau. De Nota van Toelichting bij het Tijdelijk besluit innovatieve kinderopvang geeft aan dat op grond van artikel 56 ouders ook geïnformeerd dienen te worden over de afwijkende regelgeving.

In de interviews is aan de gastouderbureaus, de gastouders en aan de vraagouders is gevraagd of de ouders geïnformeerd worden.

tabel 15. ouders geïnformeerd

Ouders zijn geïnformeerd volgens gastouderbureau	98%	N= 53 (1 missing)
Ouders zijn geïnformeerd volgens gastouder	97%	N = 84 (1 missing)
Ouders zijn geïnformeerd volgens vraagouders	96%	N = 23

Bijna alle respondenten geven aan dat de ouders geïnformeerd zijn over het feit dat de kinderen worden opgevangen bij een gastouder die maximaal 6 (niet eigen) kinderen opvangen. Van de vraagouders zegt overigens 48% dat het hun niet bekend is dat in de reguliere gastouderopvang maximaal 4 (niet eigen) kinderen opgevangen mogen worden. Een groot aantal van de ondervraagde ouders is dus niet bekend met de uitzonderingspositie van de gastouder waar hun kind wordt opgevangen.

5.2.6 Toezicht op de veiligheid en gezondheid

Toezicht van het gastouderbureau

In het convenant (2006) staat dat in de opvangwoning tenminste jaarlijks een risico-inventarisatie plaats moet vinden op veiligheid en gezondheid en bij de gastouder langs moet gaan. Daarnaast controleert de GGD de gastouderbureaus binnen 8 weken na opening en daarna jaarlijks. Er worden geen aanvullende toezichteisen gesteld aan de innovatieve opvang.

In de interviews is gevraagd of de gastouderbureaus zelf extra eisen stellen aan de innovatieve opvang. Ook is gevraagd of ze vinden dat de GGD de innovatieve opvang anders zou moeten controleren, bijvoorbeeld door bij deze gastouders langs te gaan of door extra punten in de risico-inventarisatie op te nemen.

tabel 16. toezicht op innovatieve gastouderopvang door gastouderbureau

Er is een verschil in toezicht door gastouderbureau (volgens gob)	56%
Bemiddelaar gaat vaker langs	46%
Controle achterwacht	3,7%
Extra punten risico-inventarisatie	9,3%

Hieruit blijkt dat bij 44% van de gastouderbureaus het toezicht voor innovatieve gastouders niet anders te zijn dan voor reguliere gastouders. De bemiddelingsmedewerker komt in 46% van de bureaus vaker langs. Dit extra contact kan mede voorkomen uit een groter aantal koppelingen.

Van de gastouders geeft 31% aan dat ze vinden dat het toezicht van het gastouderbureau moet verschillen voor de innovatieve opvang ten opzichte van de reguliere opvang. Aan deze gastouders is gevraagd hoe het toezicht zou moeten verschillen.

Ze geven hierbij het volgende aan:

- a. er is 13 keer gezegd dat ze vaker en scherpere controle wensen;
- b. er is 2 keer gezegd dat er gecontroleerd moet worden of de gastouder geschikt is om maximaal 6 (niet eigen) kinderen op te vangen.

Van de vraagouders geeft 17% aan dat ze vinden dat het toezicht op de innovatieve opvang anders zou moeten zijn dan de reguliere opvang.

Toezicht GGD

Verder is aan de gastouderbureaus gevraagd of het toezicht van de GGD anders is voor de innovatieve opvang dan voor de reguliere gastouderopvang. Van de ondervraagde gastouderbureaus zijn er 37 bureaus (n=54) die geïnspecteerd zijn door de GGD **nadat** ze begonnen waren met innovatieve gastouderopvang. Deze bureaus kunnen aangeven of de GGD de innovatieve opvang anders inspecteert.

47% van de geïnspecteerde gastouderbureaus (n=37) zegt dat de controle anders was voor de innovatieve opvang. De andere bureaus hebben geen verschil opgemerkt.

Op de vraag of het wenselijk is dat de inspectie van de GGD afwijkt ten opzichte van de reguliere gastouderopvang, vindt 78% van de gastouderbureaus dat dit niet nodig is. Van degenen die wel vinden dat het af zou moeten wijken, vindt 7,4% dat het uitgebreider zou moeten en vindt 5,6% dat de GGD bij de innovatieve gastouders langs zou moeten gaan.

5.2.7 Pedagogisch beleidsplan

Volgens het toetsingskader van de GGD moet het pedagogisch beleidsplan aangepast zijn voor de innovatieve gastouderopvang op de volgende punten: de achterwacht, en eventuele aanvullende criteria die het gastouderbureau stelt aan de innovatieve gastouder en de veiligheid en gezondheid. Op de vraag of de gastouderbureaus hun pedagogische beleidsplan hebben aangepast voor de innovatieve gastouderopvang, zegt 72% dat ze dit hebben gedaan.

5.3 Oordeel van ouders

In de interviews met vraagouders is gevraagd of ze bewust hebben gekozen voor opvang waarbij de gastouder 6 (niet eigen) kinderen opvangt. Vier vraagouders (17%) gaven aan dat ze bewust voor deze vorm van opvang gekozen hebben (n=23).

Verder is aan de vraagouders gevraagd of ze tevreden zijn over de opvang wat betreft het aantal kinderen dat aanwezig is bij de gastouder. 100% van de vraagouders zijn hierover tevreden.

6 Conclusies

Met ingang van de Wet kinderopvang in januari 2005 is het mogelijk om te experimenteren met vormen van kinderopvang. Sinds april van dat jaar wordt er met twee vormen van gastouderopvang geëxperimenteerd te weten: gastouderopvang waarbij niet vier maar zes kinderen maximaal worden opgevangen en opvang die niet plaatsvindt in de gezinssituatie maar wel op het woonadres van de gastouder.

Er zijn 57 gastouderbureaus die deze vorm aanbieden. De geïnterviewde gastouderbureaus en gastouders geven aan dat ze aanvullende eisen aan innovatieve gastouderopvang stellen. Dit betreft enerzijds de regeling van de achterwacht, een eis die ook in het convenant wordt genoemd. Anderzijds worden aanvullende eisen gesteld ten aanzien van de opvangruimte, de competenties van de gastouders en het leeftijdsbeleid.

De vraag die in de toekomst beantwoord zal moeten worden is of, en zo ja hoe deze vorm van gastouderopvang ingebed wordt in de Wet kinderopvang.

Bijlagen

- Bijlage 1: Leden begeleidingscommissie
- Bijlage 2: Vragenlijst interview gastouderbureaus
- Bijlage 3: Vragenlijst interview gastouders
- Bijlage 4: Vragenlijst interview vraagouders
- Bijlage 5: Resultaten paneldiscussies